

Matti Leikola

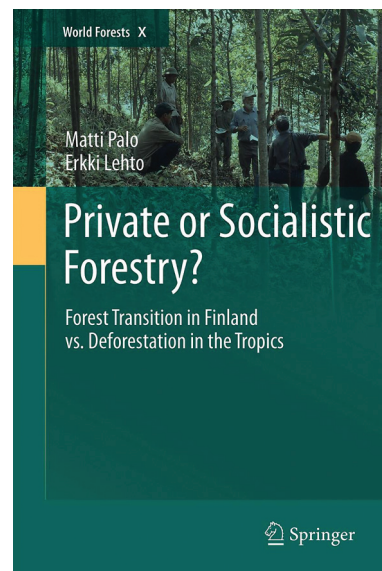
Tropiikin metsäkadon syitä mietiskellessä

Miksi tropiikin metsät häviävät vieläkin?

Paikallisten luonnonmetsien pinta-alan jatkuva vähentyminen on ilmiö, johon lähes kaikki trooppisissa kehitysmaissa työskennelleet metsämiehet ovat törmänneet. Jo vanhastaan on oletettu, että metsien raivaaminen pelloksi tai muuhun maatalouskäyttöön olisi suurin syy vähenemiseen, mutta nykyään myönnetään, ettei kysymys ole aivan näin yksinkertainen. Useimmiten metsien häviämisen tosiasialliset syyt muodostavat monen välittömän ja välillisen tekijän kausaaliverkoston, johon pe-rehtyminen vaatii kokeneeltakin tutkijalta runsaasti luotettavaa taustamateriaalia, taitoa, kriittisyyttä ja ennakkoluulotonta mieltä.

Metsäntutkimuslaitoksen metsäekonomian emeritusprofessori Matti Palo on työtoverinsa Erkki Lehdon kanssa painiskellut jo usean vuoden ajan tropiikin metsäkatoa aiheuttavien tekijöiden analyysin parissa. Olisiko mahdollista kehittää tarpeeksi yksinkertainen ja realistinen teoria, jonka avulla voisi päästä käsiksi metsien jatkuvan häviämisen tosiasiallisiin syihin? Olisiko mahdollista muuttaa kohtalonomaisena jatkuva metsäkato kestäväksi metsätaloudeksi ja ehkäpä aikaa myöten ns. edistyväksi metsätaloudeksi, joka takaisi paitsi metsävarojen säilymisen, myös niiden määrän lisääntymisen!

Tutkimuksessa tarkasteltaviksi elementeiksi tutkijat ovat valinneet lukuisista mahdollisista selittäjistä metsien omistussuhteet, metsätalouden korruption, väestön köyhyyden ja metsäntuotteiden avoimuuden kansainväliselle kaupalle sekä maatalouden tuottavuuden. Heidän valitsemansa menetelmä on puolestaan eräiden esimerkkimaiden metsätalouden tarkka analyysi ja maiden keskinäinen vertailu. Näin

Matti Palo & Erkki Lehto. 2012. *Private or Socialistic Forestry? Forest Transition in Finland vs. Deforestation in the Tropics.* World Forests X. Springer. 461 s.

menetellen voi olettaa, että trooppisten metsien kehityshistoria selkenee ja auttaa paremmin ymmärtämään sitä, miksi metsätalouden kehitys on eri maissa ollut erilaista huolimatta samankaltaisista lähtökohdista. Onnistunutta, yksityiseen metsänomistukseen perustuvaa metsäpolitiikkaa edustaa Palon ja Lehdon vertailussa Suomi. Kylät ja yhdyskunnat ovat tarkastelussa metsänomistajina Meksikossa. Valtion metsänomistusta edustaa kaksi joukkoa: trooppiset kehitysmaat yhtenä suurena, 74 valtion ryhmänä ja toisena joukkona ovat sellaiset metsätalouden pohjoiset suurvallat kuin Kanada ja Venäjä.

Vähästä on meilläkin aikanaan aloitettu

Kirjailija Matti Pulkkinen työskenteli 1980-luvun alussa usean kuukauden ajan Tansaniassa ja Malawiassa metsätyömailla apputyönjohtajana. Hän tarkkaili ympäristöään avoimin mielin ja vaistomaisesti vertaili silloisten isäntämaitensa oloja vanhan kotimaakuntansa Kainuun 150 vuoden takaisiin oloihin. Hänen isoisänsä Paavo oli niitä vuonna 1912 julkaisuissa muistelmissaan kuvannut. Kaskea kaadettiin tuolloin vielä monissa kainuulaistalossa ja silti nälkä oli köyhissä torpissa melkein jokavuotinen tuttavuus. Auringon nousu ja lasku säätelivät päivän töitä ja ihmisten aikakäsitystä. Kylien maiden takaa aukeavat kruunun metsät olivat jokaisen vapaassa nautinnassa. Seurakunnan kirkkoherra ja lukkari sekä kruununvouti näyttivät kansalle kädestä pitäen, mitä korruptio ja ilmaisten palvelusten vaatiminen merkitsivät.

Palo ja Lehto kuvailevat kirjassaan Suomen metsäpolitiikkaa menneiltä vuosisadoilta lähes nykyyhetkeen lähes kahdensadan painosivun verran. Tämä osin hyvinkin yksityiskohtainen analyysi on tarkoitettu ensi sijassa eri metsänomistusmuotojen vertailun perustaksi. Teoksen monipuolinen kuvitus puolestaan auttaa omalta osaltaan kaikkia niitä, joiden tuntemus Suomen ja maailmankin metsien ja metsänhoidon kehityksestä menneinä vuosikymmeninä on hatara. Esimerkiksi kuva lumisessa metsässä tukkipuun juurelle kumartuneista justeerimiehistä tarjoaa vastaavia tuntemuksia kuin kirjan kuvat filippiiniläisten metsänkaatajien ja kaskiviljelijöiden työstä ja elämästä antavat tropiikin oloja tuntemattomille lukijoille.

Palon ja Lehdon esittämä suomalaisen yhteiskunnan ja siihen olennaisesti kuuluvan metsätalouden kehitystarina sisältää monta huomionarvoista näkökohtaa. Esimerkiksi Isojaon merkitys metsien kestävän käytön yhtenä edellytyksenä tuodaan kirjassa selkeästi esille. Myös sotien ja niitä seuraavien rauhansopimusten määräysten vaikutus metsien hoitoon ja hallintoon edustaa meillä tähän mennessä vain vähän harrastettua näkökulmaa. Maa- ja metsätieteiden lisensiaatti Heikki Lindroos on kuvannut tätä viime sotien aiheuttamaa poikkeuksellista metsätaloutta varsinkin ”Puuta mottiin” ja ”Sotametsän perintö” -kirjoissaan. Myös vuonna 2007 ilmestynyt monipuolinen kokoomateos ”Sodan ekologia” on

aiheen harvoja kotimaisia julkaisuja.

Suomalaisen virkamieskunnan traditionaalinen rehellisyys, jota aikanaan opittiin jo kotona ja myöhemmin oppikoulun ja yliopiston penkeillä, on yksi niitä arvokkaita oivalluksia, jotka Palon ja Lehdon kirja nostaa esiin. Kun toisaalta tiedetään, että 1700-luvun säätyvallan aikana kaikki oli Ruotsin valtiopäivillä kaupan (jos ei ranskalaisella niin venäläisellä kullalla kumminkin!) suomalaisen yhteiskunnan yleinen vapautuminen korruptiosta 1800-luvun alussa on sitäkin arvokkaampaa. Samalla se selittää osaltaan Palon ja Lehdon havaintoa, että Suomessa siirryttiin yleisesti ottaen kestävään metsätalouteen jo pari vuosikymmentä ennen kuin ensimmäinen tätä periaatetta yksityismetsissä valvova virkakunta perustettiin vuonna 1917.

Tropiikin valtio-omisteisen metsätalouden tragedia

Trooppisissa kehitysmaissa yli 90% metsistä on valtion omistamia, josta seuraa että metsien hoito ja hallinto ovat keskitettyjä. Kun metsistä ns. konseksioina tai muuten summakaupalla on myyty hakkuuoikeuksia, kantohinnat eivät ole määräytyneet markkinalähtöisesti, vaan hakattavan puun hintataso on suoraan saneltu viranomaisten toimesta. Usein kysymys on ollut selvästä alihinnoittelusta, jota kylä on voitu perustella paikallisen metsätalouden ja -teollisuuden rohkaisulla tai muilla samankaltaisilla syillä. Käytännössä puun alihinnoittelu on kuitenkin johtanut salaiseen tai puolijulkiseen korruptioon, joka on rohkaissut virkamiehiä jatkuvaan helpon lisärahan hankintaan. Tämä taas on edelleen lisännyt korruptiota, kunnes siitä on muodostunut ”maan tapa”, jonka poisjuuriminen on perin vaivalloista.

Kun metsien arvo on vähäinen, valtion omistamista ”sosialistisista” metsistä on muodostunut ajan myötä kaikille avoin yhteismaa, mikä sekkin on osaltaan lisännyt niiden lyhytnäköistä hävittämistä. Niinpä parhaita keinoja pyrittäessä kestävään metsätalouteen on Palon ja Lehdon mukaan kantohintatason saattaminen markkinalähtöiseksi. Samalla kun alttius korruptiolle vähenisi, arvokkaiden metsien hukkakäyttö muihin, vaihtoehtoihin tarpeisiin muodostuisi yhä epäedullisemmaksi ja siten yhä vähemmän houkuttelevaksi. Varmin tie tähän olisi metsien

saattaminen vakaan valtiomuodon takaamaan yksityiseen omistukseen. Selkeät säädökset yksityisestä omistusoikeudesta ja korruption puuttuminen ovat Palon ja Lehdonkin mielestä olleet tärkeänä synnä kestävän metsätalouden yleistymiseen Suomessa jo ennen kuin tätä käsitettä edes mainittiinkaan lain-säädännössä.

Trooppisten metsien häviämiseen vaikuttavia syitä Palo ja Lehto ovat analysoineet monimuuttuja-regressioanalyysien avulla. Metsäkatoa selittävinä muuttujina on näissä 74 maata käsitävissä analyysissä käytetty mm. viljelymetsien alaa, väestön varallisuustasoa, maatalouden tuottavuutta, korruption suhteellista määrää ja metsien avoimuutta kaupalle. Kuten odottaa saattoikin, korruption yleisyys vähensi luonnonmetsien pinta-alaa kun taas yleinen elintason nousu hillitsi metsäkatoa. Ryhmitettäessä trooppiset maat kahteen osaan, köyhimpiin ja vähemmän köyhiin maihin osoittautui, että vähemmän köyhissä maissa viljelymetsien määrän lisääntyminen vähensi luonnonmetsien katoa, kun taas kaikkein köyhimmissä maissa tulos oli päinvastainen. – Tuloksille antaa luotettavuutta aineiston suuri määrä, mutta tulkintaa vaikeuttaa lähtöaineiston luotettavuuden vaihtelu. Kuten Palo terävästi huomauttaa, varsinkin aikaisemmin trooppisia metsiä koskevien tietojen lähteitä saattoi hyvin verrata 1800-luvun ”villiin länteen” missä tietojen luotettavaa alkuperää ei vaadittu eikä annettu!

Kaikki ei kuitenkaan ole aivan niin toivotonta kuin voisi olettaa. Esimerkiksi Väli-Amerikassa sijaitseva Costa Rica harjoittaa monikäyttöistä, kestäväää metsätaloutta. Kuitenkin erilaiset eri maissa toteutetut kansainväliset metsänhoidon edistämishankkeet ovat sen sijaan antaneet vaihtelevia tuloksia huolimatta niistä valtavista summista, mitä näihin kehitysohjelmiin on uhrattu.

Kaksi suurta metsätalousmaata, Kanada ja Venäjä, joiden kummankin metsät ovat valtion omistamia, tarjoavat mielenkiintoisen keskinäisen vertailun. Kummassakaan maassa valtion viranomaisten sanelema alhainen kantohintataso ei ole saanut synnytettyä riittävästi korkeatasoista metsäteollisuutta, vaikka näin on toivottu. Niinpä esimerkiksi Kanadan metsäntuotteiden vienti koostuu pääosin jalostamattomista tai vain hyvin vähän prosessoiduista tuotteista, vaikka maassa on vain hyvin vähän korruptiota ja ns. osallistuva metsäsuunnittelu on siellä yleistä.

Toisin kuin Kanadassa ja Venäjällä, Kiinassa on viime aikoina muutettu entisiä valtion metsiä yksityisten ja paikallisten yhdyskuntien omistukseen, mikä on johtanut mm. viljelymetsien nopeaan lisääntymiseen.

Mielenkiintoinen yksittäinen ongelma, johon Palo ja Lehto ovat muun ohella syventyneet, on kysymys väestön kasvun vaatiman maataloustuotannon lisäämisestä trooppisissa kehitysmaissa. Luonnonmetsien määrä ja maatalouden tuottavuus näyttävät korreloivan keskenään, mikä rohkaisee lisäämään ponnistuksia maatalouden tehostamiseksi. Toisaalta kuitenkin tiedetään, että köyhimpien viljelijöiden ainoa mahdollisuus suurentaa hehtaarisatojaan on uuden peltoalan raivaaminen, mikä vuorostaan vähentää luonnonmetsien pinta-alaa!

Siitä nyt tie menevi...

Tropiikin metsäkadosta on kirjoitettu paljon, mutta Palon ja Lehdon kirja edustaa kansainvälisestikin ajatellen painavaa antia. Se tarjoaa paitsi monia lähtökohtia trooppisten metsien problematiikasta kiinnostuneille, myös ajattelun aiheita niille jotka ovat vertailleet Suomen ja kehitysmaiden metsätaloutta toisiinsa. Kirjassa käytetyt yhdistelmät (esim. Etelä-Amerikan, Afrikan ja Aasian trooppisten valtioiden yhdistäminen samoihin analyyseihin) ovat tuoneet uusia tuloksia ja näköaloja. On ilmeistä, että kun perusaineistojen luotettavuus kasvaa ja analyysimenetelmämme kehittyvät, tietomme tropiikin metsäkadon syistä lisääntyy ja mahdollisuutemme torjua sitä paranevat.

On myös huomattava, että suomalaisen metsätalouden kehitystä valottavaan englanninkieliseen kirjallisuuteen Palon ja Lehdon kirja tuo oman painavan lisänsä. Vaikka Suomen metsien hoidon ja käytön historiasta on viime vuosina ilmestynyt useitakin mittavia teoksia, niiden kirjojen valikoima, joissa metsätaloutemme kehitystä selvitetään englanninkieliselle lukijakunnalle, on jatkuvasti ollut melko vähäinen. Myös tämän aihepiirin kirjallisuutta ajatellen Palon ja Lehdon kirja on tervetullut arvokas uutuus.

■ Prof. emer. Matti Leikola, Helsinki
Sähköposti matti.leikola@kolumbus.fi